

До разової спеціалізованої ради ДФ 58.053.59
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка
(46027, м. Тернопіль, вул. Максима Кривоноса, 2)

РЕЦЕНЗІЯ

доктора педагогічних наук, професора Мешко Галини Михайлівни
на дисертацію **Окаєвич Анастасії Валеріївни**
на тему «**Педагогічні умови формування емоційно-вольової стійкості у
майбутніх офіцерів Збройних сил України**»,
що подана на здобуття ступеня доктора філософії (галузь знань 01
Освіта/Педагогіка, спеціальність 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)

1. Актуальність теми дослідження та її зв'язок із науковими програмами.

Актуальність теми дослідження зумовлена суспільною потребою у професійно надійних фахівцях, важливістю сформованості емоційно-вольової стійкості офіцерів Збройних сил України для успішного виконання навчальних та службово-бойових завдань в умовах постійного впливу психотравмувальних чинників, особливо сьогодні, під час повномасштабного вторгнення росії. Професійна діяльність офіцера безпосередньо пов'язана з постійним психологічним напруженням та перебуванням в екстремальних умовах під дією негативного впливу стрес-чинників. Військово-професійна діяльність потребує: витримки, самовладання; здатності до збереження в складних умовах стабільного психічного стану; свідомого керування своїм емоційним станом на етапі ухвалення оптимального управлінського рішення в нестандартних ситуаціях щодо реалізації офіцером та підпорядкованим особовим складом конкретного службового завдання; швидкого орієнтування в умовах раптових змін; підтримання або відновлення рівноваги організму в середовищі, що змінюється. Самоконтроль і саморегуляція емоційної сфери офіцера, його стійкість до психотравмувальних чинників потребують належного рівня сформованості передусім вольових якостей. Емоційно-вольову стійкість

майбутнього офіцера необхідно розвивати у процесі військово-професійної підготовки у спеціально створеному освітньому середовищі вищого військового навчального закладу,

З огляду на це дисертаційне дослідження Окаєвич Анастасії Валеріївни є беззаперечно затребуваним сьогоденням і надзвичайно актуальним для сучасної педагогічної науки і практики.

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до тематичного плану наукової та науково-організаційної діяльності Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка в межах науково-дослідницької роботи «Теоретичні й методичні засади професійної діяльності та підготовки фахівців соціономічних професій» (№ 0123U104172), а також наукової та науково-технічної діяльності Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного в межах науково-дослідницької роботи «Формування емоційно-вольової стійкості офіцерів засобами тренінгових технологій» (№ 0121U110537). Тему затверджено вченою радою Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол № 4 від 23.11.2021 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації.

Аналіз змісту дисертації та публікацій Окаєвич Анастасії Валеріївни свідчить про наукову обґрунтованість і достовірність результатів проведеного дослідження. Ґрунтовне вивчення великого масиву наукових джерел (328 найменувань, із них 41 – іноземними мовами) дало змогу здобувачці виокремити суперечності, на розв’язання яких було спрямовано дослідження, а також досить обширно висвітлити сукупність аспектів досліджуваної проблеми.

Варто відзначити теоретичне і методологічне обґрунтування вихідних положень дисертаційного дослідження. Дисертантка доводить необхідність організації освітнього процесу на основі системного, компетентнісного, суб’єктно-діяльнісного та контекстного методологічних підходів для формування емоційно-вольової стійкості майбутніх офіцерів у вищих військових навчальних закладах.

Одержанню достовірних і обґрунтованих результатів сприяло застосування комплексу методів наукового дослідження, адекватних його меті та завданням: теоретичні методи (аналіз філософської, психологічної та педагогічної літератури з проблеми дослідження; аналіз навчальних стандартів, освітніх програм, навчальних планів і програм професійної підготовки майбутніх офіцерів Збройних сил України; загальнонаукові методи (аналіз, узагальнення, класифікація, систематизація, порівняння, співставлення; педагогічне моделювання; емпіричні (педагогічне спостереження, анкетування й тестування); констатувальний та формувальний педагогічний експеримент; методи математичної статистики (F-критерій Фішера).

Дисертація містить нові, раніше не захищені наукові положення, а обґрунтовані результати у своїй сукупності загалом розв'язують актуальну проблему формування емоційно-вольової стійкості майбутніх офіцерів Збройних сил України.

2. Наукова новизна і достовірність наукових положень дисертації.

У дисертації Окаєвич Анастасії Валеріївни цілісно та системно досліджено проблему формування емоційно-вольової стійкості майбутніх офіцерів Збройних сил України під час професійної підготовки у вищих військових навчальних закладах.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дослідницею розроблено, теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови та структурну модель формування емоційно-вольової стійкості майбутніх офіцерів Збройних сил України у вищих військових навчальних закладах.

У дисертації виокремлено й схарактеризовано компоненти емоційно-вольової стійкості майбутніх офіцерів (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний), які співвідносяться з визначеними етапами формування емоційно-вольової стійкості майбутніх офіцерів у вищому військовому навчальному закладі: мотиваційний (1 курс навчання), когнітивний (2 курс навчання), діяльнісний (3-4 курси навчання).

У дослідженні конкретизовано критерії (ціннісно-мотиваційний,

когнітивно-практичний, діяльнісно-оцінний), визначено показники і рівні (низький, середній та достатній) її сформованості. Авторкою дослідження удосконалено діагностичний інструментарій для визначення стану сформованості емоційно-вольової стійкості майбутніх офіцерів.

У дисертації уточнено сутність понять «емоційно-вольова стійкість», «емоційно-вольова стійкість майбутніх офіцерів», «тренінгові технології формування емоційно-вольової стійкості майбутніх офіцерів».

Подальшого розвитку набули методичні й практичні засади використання тренінгових технологій для формування емоційно-вольової стійкості майбутніх офіцерів під час професійної підготовки у вищих військових навчальних закладах.

4. Значення одержаних результатів для науки і практичного використання.

Результати дисертаційного дослідження Окаєвич Анастасії Валеріївни є важливими для педагогічної науки й освітньої практики, зокрема, для професійної підготовки майбутніх офіцерів Збройних сил України і формування їх емоційно-вольової стійкості на основі запровадження тренінгових технологій.

Одержані результати дослідження мають важливе практичне значення, яке полягає в: розробленні й упровадженні у професійну підготовку майбутніх офіцерів тренінгової програми «Емоційно-вольова стійкість майбутнього офіцера»; систематизації діагностичного інструментарію для дослідження стану сформованості емоційно-вольової стійкості майбутніх офіцерів; підготовці навчально-методичних посібників «Тренінгові технології у навчанні та вихованні військовослужбовців», «Основи військової педагогіки (у таблицях, схемах, діаграмах, світлинах)», «Теорія та методика військово-педагогічного процесу», «Основи психологічного консультування військовослужбовців»; упровадженні педагогічних умов формування емоційно-вольової стійкості майбутніх офіцерів у вищих військових навчальних закладах; удосконаленні методики організації професійної підготовки курсантів у вищих військових закладах освіти через розроблення методичних і практичних матеріалів для формування в них емоційно-вольової стійкості під час вивчення навчальних

дисциплін «Соціально-психологічні технології управління військовими колективами», «Організація морально-психологічного забезпечення діяльності військ (сил)», «Внутрішньокомунікаційна робота у частинах (підрозділах)», «Сучасні методики психодіагностики військовослужбовців», «Військова девіантологія», «Психолого-педагогічні аспекти діяльності військового керівника», «Психологія кризових станів» та «Етика професійної діяльності військового керівника», «Психологічна підготовка особового складу» та упродовж усіх занять з дисципліни «Тренінгові технології в навчанні та вихованні військовослужбовців»; удосконаленні методики організації професійної підготовки майбутніх офіцерів у курсах практичної підготовки під час польових виходів («Курс психологічної підготовки та тактична медицина», «Курс формування команди», «Розвиток військового лідерства» та «Курс антистресової підготовки особового складу»).

Основні положення, узагальнення, фактологічний матеріал дисертаційного дослідження доцільно використовувати під час організації освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах й у системі післядипломної військової освіти.

Крім того, практичне значення дослідження та ступінь обґрунтованості засвідчує впровадження результатів дисертації Окаєвич Анастасії Валеріївни освітній процес Інституту Військово-Морських Сил НУ «ОМА» (акт б/н від 30.04.2024 р.), Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного (акт б/н від 03.05.2024 р.), Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка (акт б/н від 13.05.2024 р.), Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба (акт № 176/176/9/330/46/ПС від 15.05.2024 р.), Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (довідка №734/33-03 від 14.06.2024 р.).

5. Повнота викладу основних результатів дисертації в публікаціях здобувача. Результати дослідження Окаєвич Анастасії Валеріївни достатньо повно висвітлено у 36 публікаціях, із них : 1 стаття в закордонному виданні, що входить до міжнародної наукометричної бази даних Scopus, 7 статей у наукових

фахових виданнях України, 4 навчально-методичних посібники, 24 праці апробаційного характеру. Публікації належним чином висвітлюють основні положення представленого до захисту дисертаційного дослідження.

Рівень апробації основних положень дисертації є достатнім і підтверджується участю Окаєвич Анастасії Валеріївни у величезній кількості міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій.

6. Характеристика структури та змісту дисертації.

Дисертація Окаєвич Анастасії Валеріївни відзначається чіткою логікою дослідження, продуманою структурою, послідовністю та узгодженістю викладу матеріалу та доказовістю положень, що надає йому цілісності, повноти та завершеності і відображає наукову позицію авторки дослідження. Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації, значною мірою забезпечуються її структурою. Дисертація складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, 8 додатків.

Дисертантка у вступі грамотно формулює проблему дослідження, визначає його предмет, об'єкт, мету і завдання. Розділи дисертації представляють поетапний аналіз проблеми формування емоційно-вольової стійкості майбутніх офіцерів Збройних сил України у вищих військових навчальних закладах. Заслуговує на увагу глибокий аналіз базових понять дослідження («емоція», «воля», «емоційно-вольова сфера особистості», «емоційна стійкість», «вольова стійкість», «емоційно-вольова стійкість», «емоційно-вольова стійкість військовослужбовця», «формування емоційно-вольової стійкості», «професійна підготовка майбутніх офіцерів», «психологічна готовність військовослужбовця»). Емоційно-вольову стійкість визначено як: складову готовності майбутнього офіцера до професійної діяльності, критерій професійної готовності майбутнього офіцера, одну з професійно значущих якостей майбутнього офіцера.

Схвально сприймається запропонована структура та етапи формування емоційно-вольової стійкості майбутніх офіцерів Збройних сил України у процесі професійної підготовки у вищих військових навчальних закладах. Структуру

емоційно-вольової стійкості майбутнього офіцера визначено як інтеграцію психофізіологічної, когнітивної, емоційної, вольової, діяльнісної та рефлексивної підструктур.

Цінними у роботі є обґрунтовані та впроваджені педагогічні умови формування емоційно-вольової стійкості майбутніх офіцерів, упровадження яких спрямовано на вдосконалення завдань, змісту, методів та форм організації освітнього процесу, налагодження та підтримання дієвої взаємодії між адміністративно-командним складом, науково-педагогічними працівниками та курсантами вищих військових навчальних закладів: стимулювання мотивації та активізація пізнавальної активності майбутніх офіцерів до опанування професійними знаннями й вміннями; розвиток професійної суб'єктності майбутніх офіцерів та формування культури суб'єкт-суб'єктної взаємодії у вищих військових навчальних закладах; упровадження тренінгових технологій формування емоційно-вольової стійкості майбутніх офіцерів.

Науковий інтерес представляє розроблена й експериментально перевірена структурна модель формування емоційно-вольової стійкості майбутніх офіцерів у вищих військових навчальних закладах, яка містить взаємозумовлені блоки (цільово-методичний, змістово-функціональний, суб'єктний, діяльнісний і діагностично-результативний) та відображає послідовність формування емоційно-вольової стійкості майбутніх офіцерів у процесі професійної підготовки у вищих військових навчальних закладах.

Заслуговують на позитивну оцінку з'ясовані у дослідженні потенціал та переваги використання тренінгових технологій у формуванні емоційно-вольової стійкості майбутніх офіцерів під час практичної підготовки, а також розроблена та апробована авторська тренінгова програма «Емоційно-вольова стійкість майбутнього офіцера».

Варто позитивно схарактеризувати і ту частину дисертації, де представлено організацію педагогічного експерименту з формування емоційно-вольової стійкості майбутніх офіцерів Збройних сил України та описано методику його проведення; подано результати дослідження, які засвідчили ефективність запропонованих педагогічних умов та структурної моделі

формування емоційно-вольової стійкості майбутніх офіцерів у процесі професійної підготовки у вищих військових навчальних закладах. Аналіз змісту дисертації свідчить про коректність і ретельність проведення експерименту.

Висновки до розділів та загальні висновки відповідають поставленій меті і завданням дослідження та містять узагальнення одержаних дисертанткою результатів. Заслуговують на схвалення додатки до дисертації, які суттєво посилюють її практичну значущість. У них представлено діагностичний інструментарій для вивчення стану емоційно-вольової стійкості майбутніх офіцерів, розроблена авторкою дисертації тренінгова програма «Емоційно-вольова стійкість майбутнього офіцера».

Анотація дисертації корелює з її змістом і повністю відображає основні положення, представлені в дослідженні. Вона не містить тверджень чи ідей, які не наведені в основному тексті дисертаційного дослідження.

Аналіз змісту дисертації Окаєвич Анастасії Валеріївни свідчить про високий рівень компетентності. Щодо проблеми підготовки майбутніх офіцерів Збройних сил України, відповідальне ставлення до виконання завдань дослідження і представлення його результатів.

7. Відповідність дисертації встановленим вимогам та дані про відсутність порушень академічної доброчесності.

Дисертація відповідає вимогам до досліджень у межах спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями) галузі знань 01 Освіта/Педагогіка. Дисертацію оформлено відповідно до чинних вимог Міністерства освіти і науки України до такого виду наукових досліджень (наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12.01.2017 р., № 40).

Аналіз дисертації Окаєвич Анастасії Валеріївни та наукових публікацій, в яких висвітлені результати дослідження, і результатів автоматизованої перевірки дисертації на відсутність плагіату свідчать про самостійність виконання дослідження і дотримання принципів академічної доброчесності. У процесі рецензування дисертації не виявлено порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фальсифікацій, фабрикацій).

8. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Разом із загальною позитивною оцінкою дисертаційного дослідження, відзначенням його високого наукового рівня, вважаємо за доцільне звернути увагу на певні дискусійні моменти і висловити зауваження :

1. Позитивно оцінюючи здійснений у першому розділі дисертації глибокий аналіз теоретичних основ та сучасного стану дослідження проблеми формування емоційно-вольової стійкості фахівців у вітчизняній та зарубіжній психолого-педагогічній літературі, вважаємо, що доцільно було б краще представити і приділити більше уваги у цьому розділі сучасній практиці і стану сформованості досліджуваного феномена у випускників вищих військових навчальних закладів, офіцерів Збройних сил України.

2. Цільово-методичний блок представленої у п. 2.3 дисертації моделі формування емоційно-вольової стійкості майбутніх офіцерів Збройних сил України, який охоплює об'єктивну потребу у підготовці компетентних офіцерів, мету та завдання, методологічні підходи і принципи, на яких базуватиметься дослідження, доцільніше було б назвати цільово-методологічний. У запропонованій моделі вартувало б краще представити змістово-функціональний блок, зокрема змістовий аспект, який описано у тексті дисертації (с. 158-169).

3. Дещо не зрозумілою є назва третього розділу дисертації «Практичні шляхи формування емоційно-вольової стійкості у майбутніх офіцерів Збройних сил України практичними методами підготовки», де описано організацію педагогічного експерименту і методику його проведення (п. 3.1), а також результати дослідження з формування емоційно-вольової стійкості майбутніх офіцерів та їх аналіз (п. 3.2). Цей розділ краще було б назвати «Експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов і структурної моделі формування емоційно-вольової стійкості майбутніх офіцерів Збройних сил України». Таке формулювання краще б відображало змістове наповнення розділу і реалізацію мети і п'ятого завдання дисертаційного дослідження.

4. У третьому розділі дисертації (п. 3.2) добре представлений кількісний аналіз отриманих результатів експериментального дослідження. Вартувало б більше уваги приділити якісному аналізу результатів проведеного дослідження.

Висловлені зауваження і побажання не є принциповими, не впливають на загальний високий рівень дисертаційного дослідження і не зменшують його наукову значущість.

9. Загальний висновок.

На підставі здійсненого аналізу, з урахуванням актуальності, обґрунтованості основних положень, наявних наукової новизни, теоретичної і практичної значущості та достовірності отриманих результатів правомірно зробити загальний висновок про те, що дисертація Окаєвич Анастасії Валеріївни на тему «Педагогічні умови формування емоційно-вольової стійкості у майбутніх офіцерів Збройних сил України» є самостійним, завершеним науковим дослідженням, що відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р. (зі змінами, внесеними відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України № 341 від 21 березня 2022 року), та чинним вимогам до оформлення дисертацій, а її авторка заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями) галузі знань 01 Освіта/Педагогіка.

Рецензент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки
та менеджменту освіти
Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

Галина МЕШКО

